

Behöver det gå så illa?

Den "engelska sjukan" har alltmer uppmärksamats och ett otal förklaringar till detta ledsamma fenomen har förts fram. Problemet är fascinerande för en ekonom, eftersom det är ytterst sällsynt i modern tid med stagnation i industriländer. Även under de allra senaste årens internationella konjunkturproblem tycks engelsmännen ha gett sig sjutton på att vara värst med en drygt tjugoprocentig inflation och rekordstor arbetslöshet.

Bacon och Eltis (B-E) har nu i Sunday Times lanserat en delvis ny förklaring till problemen; en för snabb expansion av den offentliga sektorn och en parallell brist på kapacitet i industrin. Mer traditionella förklaringar såsom låg produktivitet i industrin och destruktiva fackföreningar avfärdas redan i inledningen. Kan då verkligen deras förklaring räcka till för både inflation, arbetslöshet, betalningsbalansproblem och en mycket låg tillväxt av den totala produktionen?

B-E:s argumentering

Författarnas resonemang är stundtals ganska oklart men dess uppbyggnad kan kortfattat sammanfattas i följande punkter:

JOHAN MYHRMAN är fil dr och forskare vid Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet. Hans vetenskapliga verksamhet är framför allt inriktad på penningteori, makroteori och internationella betalningsproblem.

1. Ekonomin kan delas upp i två sektorer. Den ena består av tillverkning av produkter och tjänster som marknadsförs, d v s säljs till allmänheten. Denna domineras av industrin men även handel och tjänster finns med här. Den andra sektorn är resten av ekonomin (jordbruket är borträknat), vilken alltså består av varor och tjänster som tillhandahålls utan direkt betalning. Dessa utgörs nästan uteslutande av offentliga tjänster, dvs av stat och kommun.

2. Industrin har från perioden 1955—65 till perioden 1965—75 ökat sin genomsnittliga produktivitetstillväxt (produktion per arbetstimme) från 3 procent per år till 4 procent per år, vilket författarna betraktar som fantastiskt, men trots detta ökade industriproduktionen endast med ca 1,5 procent per år under samma period. (Därmed avfärdas också låg produktivitet som orsak till problemen.)

3. Författarna finner samtidigt att sysselsättningen i den offentliga sektorn denna tid vuxit avsevärt snabbare än i industrisektorn. Kvoten mellan sysselsättningen i de två sektorerna har vuxit med 30 procent. (I Sverige omkring 30, Tyskland o Frankrike omkring 15 procent.) Därav dras omedelbart slutsatsen att det är tillväxten i den offentliga sektorn, som är den *direkta* orsaken till alla problemen. Den sägs ha orsakat brist på produktionskapacitet i industrin, vilket lett till brist på varor, vilket pressat upp priserna och minskat utrymmet för exporten och de privata investeringarna.

Är förklaringen trovärdig?

B-E har i min uppfattning fångat in en viktig aspekt av problemen i moder-

na västekonomier, men deras förklaring är i övrigt helt otillfredsställande. Om vi först ser på priserna på industrivaror, så är dessa för små länder och även för länder av Englands storlek nästan helt bestämda på världsmarknaden och därför är vid fasta växelkurser den engelska inflationstakten i stort sett bestämd utifrån.

Problemet med betalningsbalansen beror i sin tur på efterfrågeöverskottets storlek i England i förhållande till i världen i övrigt, dvs på den relativa styrkan hos penning- och finanspolitiken. Problemet med inflation och betalningsbalans har därför mycket litet att göra med den offentliga sektorns expansion annat än på mycket *indirekt* väg.

Industriproduktionens tillväxt beror till stor del på storleken av de investeringar som görs, vilket även B-E anser. Det är också deras uppfattning att investeringarnas storlek är nära knuten till vinstnivån i industrin. De synes dock aldrig fråga sig vad som bestämmer vinsterna. Om prisstegringstakten är utifrån given, så blir vinsternas storlek bestämd av lönestegringstakt och produktivitet-utveckling. *Skilnaden mellan dessa avgör vinstandelens utveckling.* Det blir därför helt absurt att avfärda båda dessa faktorer som dåliga förklaringar.

B-E säger t ex att produktivitetshöjningen skulle ha kunnat åstadkomma det brittiska "ekonomiska under" som många har väntat sig så länge. En hastig titt på några siffror visar dock att medan produktiviteten som nämnts steg med ca 4 procent per år steg lönerna med 11 procent och lönekostnaden per producerad enhet (unit labor cost) följaktligen med 7 procent. Eftersom priserna på dessa varor ökade med endast omkring 5 procent under denna period är det uppenbart att vinstmarginalerna pressades hårt liksom därmed investeringar och industriproduktion.

Har då den offentliga sektorn ingenting med saken att göra? Jo, visst kan den ha det, men endast på olika indirekta vägar. Skulle man t ex bestämma om en snabbare tillväxt av den offentliga sektorn i ett läge med full sysselsättning måste man ju bjuda upp lönerna för att dra till sig den nödvändiga arbetskraf-

ten. Följderna skulle då kunna bli de av B-E skisserade.¹ Dessa hävdar dock samtidigt, att expansionen av den offentliga sektorns sysselsättning främst ägde rum under recessionsperioder. Detta tyder på att det var redan arbetslös arbetskraft som sögs upp och detta lär ju inte verka löneuppressande. Det är istället förmodligen fackföreningarna själva som pressat upp lönerna möjligen i förvisning om att statsmakterna skulle gå in och rätta till olägenheterna i efterhand. Unit labor cost-siffran säger att lönekostnadsökningen har varit för stor i förhållande till produktivitetshöjningen. Sedan kan man säga att felet ligger i löneökningstakten, i produktivitetstegringen eller i båda. Faktum är att England haft samma löneökningstakt som Sverige under denna period för industrin men endast halva produktivitetshöjningen.

Att det finns mycket att göra ifråga om produktivetsproblemet framgick av en artikel i *The Economist* nyligen. Det visade sig nämligen att den engelska bilindustrin producerade färre bilar per arbetstimme, hade fler fel per bil och fler strejktimmar än bilindustrin i Tyskland, Frankrike eller Italien.

Varför har det inte drabbat oss?

Sverige har kanske haft de snabbaste löneökningarna i världen under vissa perioder, men vår snabba produktivitetshöjning har räddat oss. Vi var visserligen illa ute i slutet på 60-talet, men Strängs och Åsbrinks tuffa politik räddade situationen den gången, men till priset av en rekordstor arbetslöshet under 1971—73.

Det är alltså oerhört kostsamt att rätta till felaktiga pris-lönerelationer, därför att det nästan alltid måste ske till priset av en temporärt ökad arbetslöshet på grund av lönestelhet.

Kan detsamma hända här?

Ja, mycket lätt. Inte på grund av en ökning av den offentliga sektorn i och för sig utan på grund av felaktiga produktivets- och lönerelationer. Som nyss på-

¹ Se Branson—Myhrman [1976] för en diskussion av detta i anknytning till EFO-modellen.

pekats, hade vi hamnat i sådana 1969/70, men vi tog oss ur det. Samma sak tycks nu vara på väg att hända igen. Det senaste avtalet tyder på låg ansvarskänsla hos arbetsmarknadens parter eller en skrämmande okunnighet. Man kan inte ta ut 15—20 procent i löneökningar och tala om sextimmarsdag, när de utländska prisstegringarna saktar av. En tillräckligt stor produktivitetsökning för att klara detta är helt enkelt inte möj-

lig. Om man ovanpå detta inte vill tolerera några vinster i industrin, kan den engelska sjukan komma snabbare än någon väntat.

Referenser

Bransson, W, H., Myhrman, J., [1976], "Inflation in Open Economies. Supply-determined versus Demand-determined Models", *European Economic Review*, nr 1